

Afkicken van olie? Eerst zien, dan geloven

's Werelds tweede olieproducent, na de VS, wil afkicken van het zwarte goud. Maar analisten vinden het nieuwste Saoedische plan om verse inkomstenbronnen aan te boren vooral vaag en onrealistisch

Ties Keyzer
Amsterdam

De dalende olieprijs raakt Saoedi-Arabië daar waar het pijn doet: de portemonnee. De steeds leger rakende schatkist dwingt het land een nieuwe koers te varen. Vorige week stemde de regering definitief in met een 'transformatieprogramma' dat de economie op grote schaal moet hervormen. De effecten van het programma zijn mogelijk wereldwijd voelbaar. Maar analisten zijn sceptisch. 'De plannen zijn eerder ambitieus dan realistisch', zegt onder meer analist Bertus Hendriks van instituut Clingendael.

Het Nationale Transformatieprogramma 2020 is een onderdeel van Vision 2030, het grootschalige beleidsplan dat de economie van de oliestaat moet omvormen en diversifiëren. Saoedi-Arabië wil een toonaangevende positie binnen de Arabische wereld bekleden. Niet alleen op het gebied van olie, maar in alle sectoren. De plannen komen grotendeels uit de koker van Mohammed bin Salman, voorzitter van de Raad voor Economische en Ontwikkelingszaken.

In de komende vier jaar moet al veel worden gerealiseerd. Mijnbouw, hightech en toerisme dienen tot volle wasdom te komen met honderdduizenden nieuwe banen tot gevolg. In het ambtenarenapparaat wordt gesneden,

net als in subsidies op onder meer water en benzine. Maar de belastingen gaan zwaarder wegen. Voor het eerst dreigen de Saoedi's inkomstenbelasting te moeten betalen.

Kortom, de doelstellingen liegen er niet om, de deadline evenmin. De nood tot hervormen is dan ook hoog. Het beeld van Saoedi-Arabië als steenrijke oliestaat is namelijk achterhaald. In 2014 leverde een vat olie nog bijna \$ 90 op, in mei zakte de prijs tot onder de \$ 30 per vat. Het laat in het olieverslaafde land — dat voor 40% van het bbp en 90% van de overheidsinkomsten afhankelijk is van de grondstof — diepe sporen achter. Om de begroting rond te krijgen, moet de olieprijs rond de \$ 95 liggen. Omdat de olieprijs veel lager ligt, kampt

Probleem
Het begrotingstekort is in twee jaar vertienvoudigd

Oplossing
'De plannen zijn eerder ambitieus dan realistisch'

het land met snelgroeiende begrotingstekorten. Was dat tekort in 2014 nog 2% van het bbp, inmiddels is dat vertienvoudigd naar 20%.

Bovendien drogen de financiële reserves van het land op. Vorig jaar, toen de kas van de oliestaat met nog meer dan \$ 650 mrd gevuld was, becijferde het Internationale Monetair Fonds reeds dat al die reserves binnen vijf jaar verdwenen zijn indien er geen koerswijziging zou plaatsvinden. Met andere woorden: de noodzaak om economisch het roer om te gooien is overduidelijk.

Tegelijkertijd zijn analisten maar gematigd enthousiast, zo niet sceptisch. Midden-Oostdeskundige Hendriks: 'Wil je de private sector stimuleren, dan zal het onderwijs ook moeten worden hervormd om aan te sluiten aan de vereisten van de nieuwe banen.' In de Saoedische educatie, vooral in de jaren voor de universiteit, ligt de nadruk nu nog vooral op Koranstudie en het uit het hoofd leren van rijtjes.

Het omvormen van het hele schoolstelsel is een uitdaging, het snijden in het ambtenarenapparaat evenzeer. Het is volgens Hendriks 'hard nodig, maar ook ontzettend lastig'. Hendriks voorziet sociale spanningen als de hervormingen ertoe leiden dat er minder mensen uit de staatsruif kunnen eten. 'Er bestaat in Saoedi-Arabië een sociaal contract tussen de overheid en de burger', licht hij toe. 'De overheid zorgt voor je natje en je droogje. In ruil voor zware subsidies en baantjes in de ambtenarij houdt de bevolking zich rustig.'

Cyril Widdershoven, energieanalist en Midden-Oostenexpert, ziet de krappe deadline eveneens als een probleem. Vooral de ambitieuze doelstelling om de non-oliesector sterk uit te breiden roept bij hem vraagtekens op. 'Het blijft natuurlijk de vraag wat de Saoedi's zien als de non-oliesector. Valt daar alles buiten ruwe olie onder, of meer olieproducten? Er zijn meer dan genoeg middelen om investeren mogelijk te maken, maar in

Punt van zorg: het onderwijs in Saoedi-Arabië is volgens experts te star, te klassikaal en te religieus om aan te sluiten bij de eisen die bijvoorbeeld de hightechsector stelt aan nieuwe werknemers.

FOTO: REUTERS

Jeugdwerkloosheid

Afgezien van de lage olieprijs kampt Saoedi-Arabië ook met een snelgroeiende bevolking en een even hard stijgende werkloosheid. Ondertussen groeit de bevolking. Van de bijna 30 miljoen inwoners is 37% jonger dan veertien jaar. In het komende decennium betreden 1,9 miljoen Saoedi's de arbeidsmarkt. Ondertussen is de werkloosheid onder jongeren dit jaar opgelopen naar 29%. Als de overheid daar voldoende banen voor wil kunnen bieden, komt 2020 geëvenwogen te snel, concludeert analist Bertus Hendriks.

welke sectoren? Daarnaast staan problemen rond het ambtenarenapparaat een snelle omslag in de weg.'

Anthony Cordesman, analist van het Amerikaanse Center for Strategic and International Studies, gaat nog een stap verder. De Amerikaan wil niet eens van een hervormingsprogramma spreken. 'Er wordt wel een prachtige waslijst aan doelstellingen geformuleerd, maar nergens wordt concreet vermeld hoe die precies bereikt dienen te worden. Het hervormingsprogramma is niets meer dan een beleidswens.' Bovendien gaat het hier niet om nieuwe wensen, aldus Cordesman. 'De problemen én de doelstellingen die nu worden benoemd, komen veelal terug in de laatste paar vijfjarenplannen van de regering.'

De Saoedische regering erkent de problemen waarmee het land worstelt dus al langere tijd, maar de oplossing blijft uit. Verschilt dit hervormingsprogramma dan in niets van langer bestaande beleidsplannen?

Widdershoven denkt dat vooral het klimaat voor hervormingen nu gunstiger is dan ooit tevoren. 'Prins Mohammed werkt er hard aan het land minder olie-afhankelijk te maken en heeft goed door dat nu het uitgelezen moment is veranderingen door te voeren. De olieprijs is nu nog laag, maar gaat in de toekomst wel weer stijgen. De noodzaak tot hervormingen is voor iedereen duidelijk. Als er een moment is om de eerste stap te zetten, dan is het nu.'

En mocht het niet lukken om op korte termijn te hervormen? Dan is dat geen ramp, meent Cordesman. 'Zijn er diepgewortelde problemen, zowel economisch als demografisch, waar in de komende jaren de juiste oplossing voor moet worden gevonden? Absoluut. Maar verkeert het land in een acute crisis die de interne stabiliteit kan bedreigen, wanneer de huidige doelstellingen niet binnen vier, of zelfs maar tien jaar worden gehaald? Nee, wie dat beweert kletst uit z'n nek.'

Hervormingen

Mohammed bin Salman, zoon van koning Salman van Saoedi-Arabië, is de grote motor achter de hervormingsplannen voor 2020 en de Vision 2030. De belangrijkste punten op een rij:

Olie en energie

Saoedi-Arabië moet minder afhankelijk worden van olie. Het gaat zich meer richten op gas: de productie van gas moet met 50% omhoog naar 5,4 miljard kubieke meter. In 2020 moet 4% van de energie duurzaam worden opgewekt.

Investeren

Saoedi-Arabië wil snijden in de overheidsuitgaven. Twee derde van de werknemers is in dienst van de staat. Er moet worden geïnvesteerd in de private sector: mijnbouw, toerisme en hightech. Ook moet meer internationaal worden geïnvesteerd.

Subsidie en accijns

Subsidies op water en elektriciteit gaan ruim €47 mrd omlaag. Eind 2015 is de subsidie op benzine 50% gekort. Daarnaast wil de overheid accijns heffen op 'schadelijke producten' zoals tabak. Ook overweegt zij inkomstenbelasting in te voeren.